УДК 165.0 (477)

Мозгова Н.Г.,
завідувач кафедри філософії,
доктор філос. наук, професор

ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ БОГОСЛОВСЬКИХ ПРАЦЬ ОРЕСТА НОВИЦЬКОГО

В статті розкриваються головні ідеї основних двох праць Ореста Новицького, присвячених богословській проблематиці і пов'язаних з історією вірувань, побуту та звичаїв духоборів та з первинним перекладом Св. Писання слов'янською мовою.

Ключові слова: *духобори, християнські громади, воскресіння, релігійна секта.*

Перший професор філософії Київського університету Св. Володимира Орест Маркович Новицький (1806 – 1884) був як для православної церкви Російської імперії XIX ст., так і для Київської духовної академії самовідданим працівником і вірним солдатом. Зокрема, про його глибоку богословську підготовку свідчить його магістерська дисертація «Про духоборців» (1832 р.) [1], яка стала першим серйозним науковим дослідженням вірувань, побуту та звичаїв духоборів. До цієї теми філософ повернувся в кінці життя і видав перероблене та доповнене дослідження з життя духоборів з дещо новою назвою «Духоборці. Їхня історія і віровчення» (1882 р.) [2].

Духобори (духоборці) являли собою конфесію християнського напряму, які заперечували зовнішню обрядність церкви. Ідейно духобори були близькими до англійських квакерів. Біля витоків духоборів стояв С. Колєсніков, який мешкав протягом 17755 – 1775 рр. в селі Микольське Катеринославської губернії (сучасна територія Кіровоградської області). У якості християнської громади духобори з'явилися у другій половині XVIII ст.., а вже в кінці того ж століття вони розповсюдились у багатьох губерніях

Російської імперії (Воронезькій, Харківській, Тамбовській). Зі сторони православної духовної та світської влади духобори зазнали жорстоких гонінь та переслідувань. Духобори заперечували будь-яку обрядність православної церкви та її догматів, вважаючи себе борцями «за дух» (звідси й пішла їх назва). Їх світогляд було викладено в усній «тваринній книзі». Цікавим є й той факт, що Григорій Сковорода написав для духоборів катехізис за назвою «Сповідь віри духоборів», яка була подана губернаторові Катеринославської губернії у якості свого роду апологетики їх вірувань. Духобори заперечували первородний гріх, стверджуючи, що «всяк сам по себе грешен и спасён», вірили у перероджения душі, вважаючи, що після смерті душа благочестивої людини переходить в тіло живого праведника або новонародженого, а душа грішника – в тварину. Лише в духовному сенсі вони розуміли воскресіння Христа.

Зрозуміло, що офіційна церква та державна влада вважали духоборів особливо небезпечною сектою і жорстоко переслідували її членів. На початку XIX ст. Олександр I амністував духоборів і дозволив їм заселити землі Мелітопольського повіту Таврическої губернії (сьогодні – Мелітопольський район Запорізької області). При наявності великої кількості землі духобори переймали від менонітів, які мешкали поряд, багато корисних нововведень. У 1820 р. їх звільнили від військової присяги і з тих пір Олександр I користується у духоборів величезною пошаною.

Спочатку колоністи-духобори жили громадою, мали суспільне майно, разом будували оселі, разом обробляли землю, але згодом керівники й старшини-наставники перетворили членів громади у своїх батраків й шляхом їх експлуатації лише збагачувалися. У 1843 р. більша частина духоборів була переселена до Закавказзя. Під керівництвом свого вождя П. Веригіна духобори відмовилися підкорятися офіційній владі, що згодом призвело до жорстких репресій зі сторони царського уряду. За ініціативою та активною фінансовою підтримкою Л. Толстого і закордонних квакерів було прийняте рішення про еміграцію духоборів. У 1898 р. біля 8 тисяч духоборів

переселились до Канади. Сьогодні у Канаді проживає до 30 тисяч духоборів, з них біля 5 тисяч зберегли віру, а більше половини ще й рідну мову.

Зрозуміло, що у 1837 р. духобори розглядались офіційною православною церквою як небезпечна секта і Орест Новицький як людина, віддана православній церкві саме в офіційному контексті й розглядав їх вірування, побут та звичаї. Але при цьому слід відзначити ґрунтовне й при цьому незаангажоване вивчення й дослідження автором артефактів з життя, побуту та звичаїв духоборів.

Слід зазначити, що у Ореста Новицького є ще одна маловідома праця з богословської проблематики, це – «Про первинний переклад Священного Писання слов'янською мовою» (1837р.) [3]. Зупинимося докладніше на цій роботі, оскільки вона дозволяє скласти більш глибоке враження про те, ким був для Київської духовної академії і загалом для православної церкви Орест Новицький.

Насамперед слід підкреслити, що ця робота філософа-богослова була написана за безпосереднім замовленням, ухвалою та матеріальною підтримкою тодішнього Київського митрополита Євгенія Болховитінова – великого знавця та шанувальника церковних старожитностей. Зауважимо також, що це було не перше звернення за допомогою до Ор. Новицького високого церковного ієрарха. Праця «Про первинний переклад…» була написана Ор. Новицьким у 1835 р. – тобто в той час, коли він ще займав посаду екстраординарного професора у Київській духовній академії (далі КДА), але вже проходив однорічне випробування в Університеті Св. Володимира. Праця була надрукована лише через два роки у 1837 р. в університетській типографії і вже після смерті Болховитінова. Власне, його пам’яті і присвятив автор свою роботу.

В цій праці подано опис Іоакимівської Біблії 1558 р. та деяких інших рукописів, що зберігалися у ті часи в книгосховищах Московської Синодальної бібліотеки і котрі ретельно опрацьовував й описав митрополит Є. Болховитінов. Відомий російський богослов та філософ Г.Флоровський

пізніше уточнював, що головний предмет дослідження Є. Болховитінова становила церковна історія, в котрій митрополита найбільшим чином цікавила архівна робота, історіографія та бібліографія. В даних наукових галузях він мав безперечний успіх. До цієї ж роботи Є. Болховитінов залучив й кращі інтелектуальні сили КДА. Але в цьому факті є ще один момент, який, на нашу думку, зіграв вирішальну роль у появі цієї праці Ореста Новицького.

У нас виникло запитання: чому саме ці теми Є. Болховитінов запропонував для опрацювання молодому вченому Оресту Новицькому? І відповідь з часом знайшлася. Виявляється, Є. Болховитінов досить негативно ставився до діяльності новоствореного у 1812 р. Російського біблейського товариства, що взяло на себе ініціативу перекладу Священного Писання слов'янською мовою.

Вищим духовенством Російської імперії XIX ст. вважалось, що слов'янська мова є невиразною, непристосованою та, взагалі, нездатною відтворити текст Святого Письма. Вважалось також небезпечним залучати до читання Священних текстів широкі верстви простого люду, що простий люд збожеволіє від занурення у складний текст Св. Писання. Цілком достатнім для більшості народу Російської імперії вважалось слухати Біблію у храмі. Слід зауважити, що ці позиції підтримував й такий прогресивний на той час російський діяч як М Сперанський.

І все ж таки, з 1816 р. починається ґрунтовна робота з перекладу Біблії. Св. Синод з самого початку відмовився від керівництва цією складною роботою й не взяв на себе відповідальність за якість перекладу. Керівництво цим процесом здійснювала Комісія духовних училищ, якій було надано право відбирати талановитих перекладачів з древньоєврейської та старослов'янської мов.

Первинний переклад, на думку вищого духовенства Росії, був здійснений досить невдало, і згодом, а саме у 1826 р. – весь наклад Св. Письма був конфіскований й спалений на цегляному заводі Невської лаври. Російське біблейське товариство було заборонено. Наступні 30-ть років

(1826 – 1856 рр.) заборонено навіть згадувати про переклад Св. Письма на «народное наречье». Відновлення ж робіт з перекладу Біблії відбулося лише на початку 60-х років XIX ст., а 1876 року з'явилась, вже з благословення Св. Синоду, перша повна російськомовна Біблія,.

Стосовно ж митрополита Є. Болховитінова, зрозуміло, що теми, котрі пропонувались ним Оресту. Новицькому, являли собою певний відбиток того тривалого замовчування й приховування від суспільства результатів діяльності Російського біблейського товариства та його заборони. І зрозуміло, що Орест Новицький старанно виконував всі настанови своїх вчителів-богословів.

Література

1. Новицький О.М. О духоборах / О. М. Новицкий. – К.: В университетской типографии, 1832. – 66 с.
2. Новицкий О.М. Духоборцы. Их история и верования / О.М. Новицкий. – К.: В университетской типографии, 1882. – 91 с.
3. Новицкий О.М. О первоначальном переводе Священного Писания на славянский язык / О.М. Новицкий. – К.: В университетской типографии, 1837. - 81 с.

Мозговая Н. Предпосылки появления богословских работ Ореста Новицкого. *В статье раскрываются главные идеи основных двух работ Ореста Новицкого, посвященных богословской проблематике, истории верований, быта и обычаев духоборов, также первичному переводу Священного Письма на славянский язык.*

Ключевые слова: *духоборы, христианские общины, воскресение, религиозная секта.*

Mozgova N. Prerequisites of theological works by Orest Novitsky. The article deals with principal ideas of two basic works by Orest Novitsky devoted to theological issues and also to believes, life and customs of doukhobors and the first translation of Scripture into Slavic language.

Key words: doukhobors, christian communities, resurrection, religious sect.